

SLOTVERKLARING

Werkconferentie 'SAMEN TEGEN ARMOEDE', 25 en 26 mei 2023

PARTIJEN:

- De minister voor Armoedebeleid, Participatie en Pensioenen, handelend in de hoedanigheid van bestuursorgaan, hierna te noemen: "de minister",

en
- De publiekrechtelijke rechtspersoon het openbaar lichaam Bonaire, gevestigd te Kralendijk Bonaire aan de Plasa Reina Wilhelmina nummer 1, ten dezen rechtsgeldig vertegenwoordigd door de gedeputeerde mevrouw Jolinda Duncan-Craane, hierna te noemen: "het openbaar lichaam Bonaire".
- Ondergetekenden worden hierna gezamenlijk gerefereerd als: "Partijen".

Overwegen het volgende:

- Bestrijding van armoede op Bonaire vergt een brede aanpak, die in samenwerking tussen het Rijk, het openbaar lichaam Bonaire, lokale organisaties en werkgevers moet worden opgepakt.
- Het openbaar lichaam Bonaire heeft op verzoek van het Rijk een voorstel uitgewerkt voor een duurzame, integrale armoedeaanpak. Het Rijk wil hieraan actief bijdragen.
- Het Bestuurscollege Bonaire heeft, in reactie op dat verzoek, in oktober 2022 de 'Routekaart | plan van aanpak armoedebestrijding Bonaire' geaccordeerd. Doel van de routekaart is om te komen tot een integrale aanpak voor het voorkomen, bestrijden en verzachten van armoede op Bonaire. Het openbaar lichaam Bonaire heeft vervolgens een voorstel uitgewerkt voor een meerjarig welvaartsprogramma Bonaire, met een viertal programmapijlers: bestaanszekerheid, kansengelijkheid, participatie en één overheid. De routekaart en het programma worden nader toegelicht in bijlage 1.
- Het Rijk is verantwoordelijk voor het inkomensbeleid, waarmee het Rijk ervoor zorgdraagt dat alle inwoners van Nederland een inkomen hebben uit werk of

uitkering dat voldoende is om van rond te komen. De Europees Nederlandse gemeenten en de openbare lichamen van Caribisch Nederland zijn verantwoordelijk voor het armoedebeleid voor de groep mensen die desondanks niet kunnen rondkomen. Een geïntensiveerde inzet op zowel het inkomensbeleid als het lokale armoedebeleid is noodzakelijk om de bestaanszekerheid van inwoners van Bonaire te verbeteren.

- Er zijn best-practices beschikbaar om te leren over samenwerking en uitvoeringskracht, waarin interbestuurlijk wordt samengewerkt aan concrete opgaven; bijvoorbeeld het programma BES(t)4kids en de lokale pilot op Bonaire 'Bijdrage Particuliere Verhuur'.
- Het openbaar lichaam Bonaire heeft, in samenwerking met het Rijk, op 25 en 26 mei 2023 de brede werkconferentie 'Samen tegen armoede' georganiseerd. In deze werkconferentie is samen met alle stakeholders de volgende stap gezet op weg naar een doeltreffend armoedebeleid voor Bonaire, gebaseerd op werkelijke behoeften, een gedeelde visie en een integrale aanpak. Daarin zijn resultaten en best practices vanuit de focusgroepen gedeeld, concrete opgaven op het gebied van armoede uitgesproken, programmapijlers van het toekomstige programma verkend en is de noodzaak van effectief samenwerken onderschreven.

Partijen nemen het volgende in acht:

- Het coalitieakkoord 'Samen met hart voor de mens', dat de 'Union Patriótico Boneriano' (UPB) en de 'Movimentu di Pueblo Boneriano' (MPB) op 5 april 2023 met elkaar hebben gesloten, voor de bestuursperiode Bonaire van 2023 – 2027.
- In dit coalitieakkoord is overeengekomen dat binnen de bestuursverantwoordelijkheden een modus wordt gecreëerd om de relatie tot het Rijk bespreekbaar te maken. Dit met als streven te komen tot een aan weerszijde voldoening gevend voorzieningenniveau en bestuurseffectiviteit waar zowel het Rijk als Bonaire tevreden mee is en het zelfbeschikkingsrecht en identiteit van Bonaire in geborgen zijn.
- Tevens is hierin overeengekomen dat taken op het vlak van sociaal welzijn en sociaaleconomische ontwikkeling gericht aandacht zullen krijgen om te geraken tot een eerlijk en acceptabel niveau voor de burger.
- In het coalitieakkoord van het kabinet Rutte IV 'Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst' staat dat het kabinet zich blijft inspannen om Bonaire, Saba en Sint Eustatius een gelijkwaardig deel van Nederland te laten zijn.
- Per 1 maart 2023 is de onafhankelijke Commissie sociaal minimum Caribisch Nederland geïnstalleerd, die uiterlijk 1 oktober 2023 met haar eindrapport zal komen.

Partijen spreken de volgende intenties uit:

- Partijen zullen actief deelnemen in en zich inzetten voor de uitwerking van de opgaven van het welvaartsprogramma Bonaire.
- Partijen betrekken ook de relevante departementen, waaronder de ministeries van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) en Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) bij het actief deelnemen in en bijdragen aan de uitwerking van de opgaven van het welvaartsprogramma Bonaire.
- Om deze ambities waar te maken, gaan de partijen op gelijkwaardige wijze opgabegericht en als één overheid in hands on interbestuurlijke teams aan de slag, met regie vanuit Bonaire.
- De partijen werken de intenties uit deze slotverklaring de komende maanden nader uit; onder meer voor wat betreft de programmapijlers, opgaven, inrichting van de organisatie (waaronder de samenstelling van teams en governance van het programma), communicatie, planning en cofinanciering.
- De openbare lichamen Sint Eustatius en Saba worden hierover door partijen geïnformeerd, zodat zij deze informatie kunnen benutten voor het uitstippelen van hun armoede aanpak.
- Partijen leggen deze uitwerking op hoofdlijnen vast in de bestuurlijke afspraken, die de staatssecretaris Koninkrijksrelaties en Digitalisering namens het Rijk met het openbaar lichaam Bonaire naar verwachting in het laatste kwartaal van 2023 zal maken. Hierbij wordt rekening gehouden met goede communicatie naar stakeholders en inwoners van Bonaire.

Het openbaar lichaam Bonaire zal zich inspinnen om:

- Het initiatief te nemen richting de andere partijen om de afspraken nader uit te werken.
- De regie te nemen in de uitvoering van het welvaartsprogramma Bonaire.
- Financiële middelen in de begroting op te nemen voor financiering van dit programma. Onder voorwaarde dat het Rijk het BES-fonds zodanig ophoogt, dat het openbaar lichaam Bonaire voldoende middelen heeft om de taken op het gebied van armoedebestrijding structureel binnen de vrije uitkering te kunnen uitvoeren. Dit kan op basis van het lopende onderzoek objectief worden vastgesteld (toezegging aan Tweede Kamer 8 april 2022, nr. 35925-IV-60).

De minister voor Armoedebeleid, Participatie en Pensioenen zal zich inspanssen voor:

- Een verhoging van de onderstand voor een alleenstaande en de AWW per 1 oktober 2023 naar het niveau van het ijkpunt sociaal minimum.
- Verlenging van de looptijd van de bijzondere uitkering voor de energietoelage voor huishoudens met een laag inkomen voor 2022. De middelen voor de energietoelage 2023 worden overgemaakt naar de vrije uitkering, voor de voortzetting van de eenmalige toelage voor het jaar 2023.
- € 550.000 voor het openbaar lichaam Bonaire ter ondersteuning van het (uitwerken van het) welvaartsprogramma Bonaire.
- € 100.000 om te experimenteren met een maatwerkbudget voor het openbaar lichaam Bonaire, om maatwerk te kunnen leveren in het sociaal domein en de behoeften nog beter in beeld te krijgen. Hierbij worden concrete afspraken gemaakt over de overdracht van de voorziening 'bijzondere onderstand' van de RCN-unit SZW naar het openbaar lichaam Bonaire.
- Ondersteuning van het openbaar lichaam Bonaire, bijvoorbeeld met expertise vanuit de Vereniging financiële hulpverleners (NVVK), bij de doorontwikkeling van schuldhulpverlening op Bonaire: zoals uitbreiding van het huidige aanbod bij Sentro Aksesó (bemiddeling en budgetbeheer), wat er nodig is voor (sanerings)kredieten en verkennen van de mogelijkheden voor ontwikkeling van wet- en regelgeving met instrumenten voor schuldhulpverlening.

De staatssecretaris Koninkrijksrelaties en Digitalisering zal zich inspanssen om:

- Het welvaartsprogramma Bonaire te steunen als experiment om de uitvoeringskracht op Bonaire te versterken en hierin de bestuurlijke afspraken concrete afspraken over te maken.
- Een partnerschap (twinning) te faciliteren met een Europees Nederlandse gemeente, om zo lokale expertise bij het openbaar lichaam Bonaire op te bouwen.
- Als uit het onderzoek vrije uitkering blijkt dat het openbaar lichaam Bonaire extra middelen nodig heeft voor armoedebestrijding in de vrije uitkering, ervoor zorg te dragen dat het kabinet in het najaar hierover een standpunt inneemt.

De minister voor Primair en Voortgezet Onderwijs zal zich inspannen om het welvaartsprogramma Bonaire te steunen. Onderdeel hiervan is:

- De inzet van OCW en SZW voor schoolmaaltijden op Bonaire, waarmee bestaande lokale schoolmaaltijdenprogramma's (tijdelijk) kunnen worden gecontinueerd of uitgebreid.
- De inzet van OCW, SZW, VWS en BZK voor BES(t)4Kids, waarmee de kinderopvang toegankelijk wordt voor alle kinderen en de kwaliteit van de opvang wordt verbeterd. Ouders worden hierdoor mede in staat gesteld om te werken en kinderen krijgen een goede en kansrijke start.
- De nog uit te werken inzet van OCW vanuit School en Omgeving, waarmee kinderen op Bonaire een rijk naschools aanbod kunnen volgen waarmee ze hun talenten kunnen ontwikkelen, ook voor kinderen die daar niet snel mee in aanraking komen. Het Rijk zal hierbij in maatwerk voorzien voor Bonaire en OCW zoekt hierin actief de samenwerking met SZW, VWS en het openbaar lichaam Bonaire.
- De inzet vanuit OCW voor onderwijszorg, waarmee leerlingen voor wie dat nodig is ondersteuning kunnen krijgen op hun reguliere school of als zij meer ondersteuning nodig hebben, terecht kunnen bij een specialistische voorziening.

Deze slotverklaring heeft de status van een intentieverklaring tussen de partijen, waarvan bijlage 1 Welvaartsprogramma Bonaire onderdeel uitmaakt.

Ondertekend in tweevoud te Kralendijk, op 26 mei 2023

Namens de rechtspersoon
Het openbaar lichaam Bonaire,
Mevrouw Jolinda Duncan-Craane,
Gedeputeerde van Bestuurlijke
Vernieuwing, Bedrijfsvoering en Economie

Namens het Rijk,
De minister voor Armoedebeleid,
Participatie en Pensioenen,
Mevrouw C.J. Schouten

Bijlage 1 Welvaartsprogramma Bonaire

In deze bijlage wordt achtereenvolgens een nadere toelichting gegeven op de routekaart armoedebestrijding Bonaire, een analyse van de samenwerking en uitvoeringskracht, het toekomstige welvaartsprogramma Bonaire, de programmapijlers en het werken als één overheid.

Routekaart armoedebestrijding Bonaire

- Het openbaar lichaam Bonaire heeft, in samenwerking met het Rijk, op 23 november 2022 als eerste van een reeks stappen van de routekaart het symposium 'Samen tegen armoede' georganiseerd. Ruim 120 professionals van meer dan 80 organisaties die zich bezig houden met armoedebestrijding kwamen bij elkaar om over het onderwerp te spreken. Rode draad van de uitwisseling en conclusies was 'samen': samen voor elkaar zorgen en samen werken aan armoedebestrijding. Het belang van de eilandbewoners staat hierbij centraal.
- Het openbaar lichaam Bonaire heeft, in samenwerking met het Rijk, in maart en april 2023 focusgroepen georganiseerd met vertegenwoordigers van alle lagen van de bevolking van Bonaire: kwetsbare inwoners, werkenden, uitvoerende professionals en vertegenwoordigers van zowel jongeren als ouderen. In deze focusgroepen is informatie opgehaald ter voorbereiding van de werkconferentie van 25 en 26 mei 2023. Daarbij is onder meer breed geïnventariseerd welke voorzieningen ontbreken.

Samenwerking en uitvoeringskracht

- Armoede is een complex vraagstuk. Samenwerking is noodzakelijk om de armoede op Bonaire succesvol aan te pakken.
- De betrokken (overheids)organisaties werken nog te verkokerd en laten kansen onbenut om beter samen te werken. Betrokken veldpartijen willen vaak wel samenwerken, maar weten niet altijd goed hoe dat concreet aan te pakken of hoe daar commitment voor te krijgen. Ze lopen daarbij ook regelmatig vast in de hectiek en realiteit van alledag.
- Er wordt nog beperkt opgavegericht gewerkt; medewerkers werken voornamelijk vanuit een organisatie, en in mindere mate vanuit een gezamenlijke opgave.

- De uitvoeringskracht is, zowel aan de kant van het openbaar lichaam Bonaire als aan de kant van het Rijk, begrensd. Dat betekent dat er prioriteiten moeten worden gesteld en de krachten optimaal moeten worden gebundeld.
- Voornoemde zal bijdragen aan een gelijkwaardige relatie tussen Bonaire en het Rijk, aan een duurzame bottom-up beleidsontwikkeling en regie vanuit Bonaire en het bereiken van concrete resultaten voor de inwoners van Bonaire.
- Er zijn best-practices beschikbaar om te leren over samenwerking en uitvoeringskracht, waarin interbestuurlijk wordt samengewerkt aan concrete opgaven; bijvoorbeeld het programma BES(t)4kids en de lokale pilot op Bonaire 'Bijdrage Particuliere Verhuur'.

Welvaartsprogramma Bonaire

- Het openbaar lichaam Bonaire heeft een voorstel uitgewerkt voor een meerjarig welvaartsprogramma Bonaire, met een viertal programmapijlers: bestaanszekerheid, kansengelijkheid, participatie en één overheid.
- Elke programmapijler wordt uitgewerkt in één of meerdere opgaven en uitgevoerd door een interbestuurlijk team, met een trekker vanuit Bonaire. Deze trekkers vormen, tezamen met de ondersteuning, en al dan niet met een programmamanager, gezamenlijk het programmabureau voor de coördinatie en uitvoering.
- Het is van belang dat er opgavegericht wordt gewerkt. Voor elke opgave wordt uitgewerkt wat en wie er nodig is.
- Elke programmapijler wordt ondersteund door (externe) programma ondersteuning.
- Aan de voorkant krijgt elk team bestuurlijk vertrouwen en het mandaat voor het realiseren van de opgave. Elke programmapijler legt ambtelijk verantwoording af.
- Dit programma is de kern van het armoedebeleid Bonaire en de uitvoering van dat beleid. Lopende en nieuwe activiteiten worden aan elkaar gekoppeld. Tijdens het programma wordt gemonitord, geëvalueerd en bijgesteld en wordt de structurele situatie voor de armoede aanpak ingericht.

Programmapijlers

- Tijdens het symposium (23 november 2022), in de focusgroepen (maart en april 2023) en de werkconferentie (25 en 26 mei 2023) is met alle betrokken stakeholders gesproken om tot een gedragen voorstel te komen, waar zowel de

- partijen van deze verklaring als de lokale stakeholders aan willen meewerken.
- Een belangrijke uitkomst van het symposium, de focusgroepen en de werkconferentie is dat armoede niet alleen een kwestie is van voldoende inkomen om te voorzien in de kosten van levensonderhoud. Een duurzame aanpak van de armoede op Bonaire zal alleen succesvol zijn, als er wordt geïnvesteerd in het aanpakken van achterstanden in (sociale) ontwikkeling van inwoners van Bonaire en het voorkomen van achterstanden bij kinderen door te werken aan kansengelijkheid. Als dat niet wordt gedaan, dan wordt de groep kwetsbaren met achterstanden op Bonaire groter, met alle consequenties van dien. Dat betekent naast inzet op bestaanszekerheid, ook inzet op kansengelijkheid en participatie. Op die manier kan iedereen het beste uit zichzelf halen en zich maximaal ontwikkelen en functioneren. Het is belangrijk om uit te werken wat er nodig is voor kinderen en jongeren met een zorgbehoefte of met andere uitdagingen om mee te kunnen doen op het gebied van onderwijs, kinderopvang, kunst en cultuur, sport en bewegen, op de arbeidsmarkt en in hun vrije tijd.
 - Het openbaar lichaam Bonaire kiest ervoor om het programma vorm te geven als een hart met vier 'kamers'; vier programmapijlers die elkaar over en weer beïnvloeden en tegelijkertijd moeten worden opgepakt voor een effectieve aanpak.
 - Herstel van de bestaanszekerheid betekent meer stabiliteit en minder stress. Inwoners komen uit de overlevingsstand en gaan openstaan voor perspectief op de toekomst. Daarbij is een aanpak gericht op kansengelijkheid en inclusie belangrijk: immers, het niet optimaal kunnen participeren in de samenleving kan leiden tot armoede. Als gevolg hiervan zorgt armoede ervoor dat niet iedereen dezelfde kansen krijgt om zich te ontwikkelen. Voor Bonaire betekent dit flink investeren in de ontwikkeling en gezondheid van kinderen, en in mensen die aan de onderkant van de maatschappij leven. Zo hebben zij meer kans op werk en succes in het onderwijs. Dit vergroot de participatie en zelfredzaamheid. De bestaanszekerheid wordt op die manier niet tijdelijk, maar blijvend hersteld. Belangrijk daarbij is ook de inzet op preventie (investeren in kansengelijkheid).

Dit leidt tot de volgende keuze in programmapijlers, met bijbehorende aandachtsgebieden:

1. Bestaanszekerheid

- Inkomen (inkomensbeleid en armoedebelief)
- Aanpak en preventie van schulden
- Wonen en openbaar vervoer
- Verlagen van kosten van levensonderhoud

2. **Kansengelijkheid, versterken eigen kracht, het ontdekken van talenten, interesses en creativiteit**
 - Jeugd (meedoen en kinderen die extra zorg nodig hebben)
 - Gezondheid (voeding en bewegen)
 - Kinderopvang, buitenschoolse opvang en buitenschools activiteiten
 - Onderwijs
3. **Participatie en zelfredzaamheid**
 - Werk en zelfontwikkeling van kwetsbare doelgroepen
 - Aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt
4. **Duurzame samenwerking als één overheid**
 - Eenvoudig maatwerk voor iedereen
 - Integraal werken in de uitvoering
 - Opgavegericht werken
 - Regie Bonaire
 - Voldoende financiering (incidenteel en structureel)

Als één overheid

- Om de ambities voor het welvaartsprogramma Bonaire waar te maken, is het essentieel om als één overheid aan de slag te gaan. Om in plaats van 'je gaat er over, of niet', te gaan werken volgens het principe 'je hebt iets bij te dragen, of niet'.
- Voor elke opgave wordt gekeken wie nodig is om de opgave te realiseren. Dat kunnen medewerkers zijn van het openbaar lichaam Bonaire, de Rijksdienst Caribisch Nederland, ministeries, organisaties zoals Sentro Aksesó of Plenchi di Trabou of een gemeente.
- Binnen elk team wordt samengewerkt als één overheid. Alle teamleden zijn gelijkwaardig, elk met eigen kennis, competenties en netwerk. De regie ligt lokaal; de trekkers van elke programmapijler bewaken en stimuleren de gelijkwaardigheid. De teamleden vullen elkaar goed aan en leren van elkaar 'on the job'.
- De teamleden ontwikkelen zich hierbij in competenties, vaardigheden en inhoudelijke vakgebieden. Daarnaast leren ze elkaars organisatie beter kennen en bouwen zij aan wederzijds begrip en vertrouwen.
- Op deze manier wordt de uitvoeringskracht op Bonaire versterkt.